

Прыназоўнікі простыя, складаныя і састаўныя, іх ужыванне і правапіс

Урок беларускай мовы ў 7 класе

М. Г. Дубіна,

настаўнік беларускай мовы і літаратуры
Рассветаўскай СШ Клецкага раёна

Задачы:

- ✓ пазнаёміць з будовай прыназоўнікаў;
- ✓ выпрацоўваць уменне правільна вылучаць прыназоўнікі са структуры словазлучэння і сказа, удасканаліваць арфаграфічныя навыкі вучняў, уменне ўжываць прыназоўнікі ў вусным і пісьмовым маўленні;
- ✓ выходзіць дабрыню і чалавечнасць, беражлівыя адносіны да жывой прыроды.

Абсталяванне: падручнік, эпіграф, перфакарты, руска-беларускія слоўнікі, тэставыя заданні, прэзентацыя, лісты самаадчування.

Ход урока

У любімай мове, роднай, наскай,
Ах, якія словы: “Калі ласка!”
Як звiняць яны сардэчнаю струною,
Праз усё жыццё ідуць яны са мною.
Пятрусь Броўка

1. Матывацыя

Добры дзень! Сядайце. Я вельмі хвалявалася, калі ішла да вас на ўрок: як вы мяне сустрэнеце, як у нас з вамі пойдзе праца? А ўбачыла вашы добразычлівыя погляды, напоўненыя непрыхаванай цікавасцю да маёй асобы, і зразумела, што ўсё у нас павінна атрымацца.

Імкнуцца быць добрым патрэбна заўсёды, таму наш урок пройдзе пад дэвізам: “Дабрыня – візітная картка сапраўднага чалавека”.

2. Актуалізацыя апорных ведаў

а) Работа над эпіграфам

Давайце зачытаем эпіграф да ўрока. Як вы растлумачыце сэнс слова “наскай”? Скажыце, а для вас што азначаюць гэтыя словы? (*Выказванні вучняў*).

б) Узнаўленне тэарэтычных ведаў вучняў

Знайдзіце ў радках выказвання П. Броўкі тую службовую часціну мовы, якую вы вывучаеце ўжо на працягу некалькіх урокаў.

Што такое прыназоўнік? Што вы ведаеце пра гэту часціну мовы?
в) Работа з перфакартамі

Заданне: У кожнага вучня знаходзіцца перфакарта, якую патрэбна запоўніць. Калі заданне выканана правільна, на палях выстаўляецца 9 б.

1 варыянт

Прыклады	Па значэнні							Паводле паходжанья		Сінтаксічная роля
	прастаравы	часавы	аб'ектны	прычыны	мэтавы	азначальны	спосаб удзеяння	вытворны	невыворны	
Гі ўсё ж трымаецца зямля на добрых і сумленных людзях (С. Грахоўскі)										
Нягледзячы на цяжкасці, будзь верны (М. Танк)										

2 варыянт

Прыклады	Па значэнні							Паводле паходжанья		Сінтаксічная роля
	прастаравы	часавы	аб'ектны	прычыны	мэтавы	азначальны	спосаб удзеяння	вытворны	невыворны	
Спяшыце, людзі, на працягу жыцця любоў і дружбу паважаць (П. Панчанка)										
Лечыцца тава ад спёкі ліўнем, людзі ласкай лечыцца людской (П. Панчанка)										

3. Паведамленне тэмы і задач ўрока

Сёння мы з вамі прадоўжым працаваць з прыназоўнікамі і пазнаёмімся з іх будовай. Ці ведалі вы, што прыназоўнікі па будове падзяляюцца на простыя, складаныя і састаўныя? (*Адказы вучняў, запіс тэмы ў сшыткі.*)

Якія задачы мы павінны вырашыць? (*Выказванні вучняў.*)

Сёння мы павінны пазнаёміцца з будовай прыназоўнікаў; выпрацоўваць уменне правільна вылучаць прыназоўнікі са структуры

словазлучэння і сказа, удасканалваць арфаграфічныя навыкі вучняў, уменне ўжываць прыназоўнікі ў вусным і пісьмовым маўленні.

4. Вывучэнне новага матэрыялу

а) Вывучэнне тэарэтычнага матэрыялу падручніка

Вазьміце алоўкі і, карыстаючыся знакамі “+”, “-“, “?”, прачытайце матэрыял падручніка, размешчаны на старонцы 130.

Колькі атрымалася “+”, “-“, “?”?

б) Узнаўленне новага матэрыялу

1 група расказвае пра простыя прыназоўнікі, 2 – пра складаныя, 3 – пра састаўныя.

в) Паведамленне настаўніка аб правапісе некаторых складаных і састаўных прыназоўнікаў.

5. Фізкультхвілінка

а) Праводзіцца настаўнікам

Той рукой паварушу,
А ўжо гэтай памахаю.
Свайму сябру я скажу:
“Во такі настрой я маю!”

б) Прыём “Знайдзі выказванне”

У кабінэце размешчаны ўрыўкі выказвання П. Панчанкі, запісаныя фанетычнай транскрыпцыяй. Вучням патрэбна саставіць выказванне, запісаць яго літарамі, знайсці прыназоўнік і ахарактарызаваць яго.

[б’эс] [чалав’эчнас’ц’і] [н’а будз’э][в’эчнас’ц’і]
Без чалавечнасці не будзе вечнасці (П. Панчанка)

Ці згодны вы са словамі П. Панчанкі?

6. Замацаванне ведаў, фарміраванне ўменняў і навыкаў

а) Выбарачны дыктант (*Тры вучні працуюць на дошцы.*)

Заданне: 1 група выпісвае словазлучэнні з простымі прыназоўнікамі, 2 – са складанымі, 3 – з састаўнымі. Пры правільным выкананні на палях ставіцца 9 б.

Ва ўсіх адна дарога, зарубіць на носе (запомніць), працаваць на працягу ўрока, як з-пад зямлі вырас (нечакана), працаваць згодна з планам.

б) Работа з тэкстам (*Адзін вучань працуе каля дошкі.*)

Заданне: прачытаць тэкст, вызначыць стыль і тып маўлення, спісаць апошні сказ, раскрываючы дужкі, выпісаць словазлучэнні з прыназоўнікамі, ахарактарызаваць прыназоўнікі. Пры правільным выкананні на палях ставіцца 9 б.

Кажуць, што дабрыня бывае рознай. Самая “маленькая” – дабрыня пасіўная: чалавек не пакрыўдзіць слабейшага, не зробіць нічога легкадумнага, але пройдзе міма зла. Больш цэнны від дабрыні – гэта калі добрыя пачуцці не толькі не дазваляюць чалавеку зрабіць зло, але і застаўляюць яго рабіць добрыя справы. Гэта дабрыня актыўная. Трэці від дабрыні – дабрыня змагання – самая высокая і высакародная ступень. Яна выбірае сабе гаспадара сярод людзей, якія паспраўднаму, нягледзячы ні на што, адчуваюць несправядлівасць.

в) Пераклад

Заданне: перакласці выдзеленыя сказы, знайсці прыназоўнікі, ахарактарызаваць іх. Пры правільным выкананні на палях ставіцца 9 б.

1 група. Учыцеся любіць: рядом с любовью обогащается сердце. – Вучыцеся любіць: поруч з любоўю ўзбагачаецца сэрца.

2 група. Человеку хуже всего вредит, когда он ненавидит. – Чалавеку горш за ўсё шкодзіць, калі ён ненавідзіць.

3 група. Благодаря ненависти черствеет сердце. – Дзякуючы нянавісці чарсцвее сэрца.

г) Творчая праца

Прыдумайце тэкст аб чалавечай дабрыні да братоў нашых меншых, выкарыстоўваючы прыназоўнікі.

7. Падвядзенне вынікаў

а) Рашэнне тэставых заданняў

Пры правільным выкананні на палях ставіцца 9 б.

Адказы: 1-в, д; 2-а,г; 3-а,в; 4-а,д; 5-б,г.

1. Адзначце сказы, у якіх ёсць прыназоўнікі:

а) Надзвычай урачыстымі здаваліся дрэвы, паскідаўшыя снегавыя шапкі і зімовую панурасць.

б) Зямля здаецца бязважкай, яна ўся дыхае цішай, спакоем.

в) Льецца з неба птушыны спеў, нібы мноства срэбных званочкаў.

г) Непадалёк хвалявалася, шапацела, нахіліўшы каласы, жоўтае жыта.

д) На працягу дня надвор'е мянялася некалькі разоў.

2. Якія марфалагічныя прыметы ўласцівы прыназоўнікам? Адзначце нумары правільных адказаў:

- а) вытворныя ці невытворныя;
- б) эмацыянальныя або формаўтваральныя;
- в) адзіночныя, паўторныя або парныя;
- г) простыя, складаныя або састаўныя;
- д) злучальныя або падпарадкавальныя.

3. Адзначце нумары словазлучэнняў, дзе прыназоўнікі пішуцца асобна:

- а) (у) далячынь таямнічую;
- б) глядзець (у) далячынь;
- в) наблізіцца (да) дома;
- г) прыехаць (да) дому.

4. Знайдзіце словазлучэнні, у якіх дапушчана памылка:

- а) выпіць з шклянкі;
- б) збірацца ў грыбы;
- в) пасябраваць са мною;
- г) выскачыць з-пад куста;
- д) пайсці ў універсітэт.

5. Назавіце сказы, у якіх выдзелены прыназоўнікі:

- а) За мастом дарога была **скрозь** высаджана дрэвамі.
- б) **Скрозь** галіны дрэў скупа прабіваўся тужлівы бляск месяца.
- в) **Насустрэч** ляцела начная дарога.
- г) **Насустрэч** мне бяжыць хлопчык гадоў дзевяці.

б) Узнаўляльная гутарка

в) Выстаўленне адзнак (вучні падводзяць вынікі сваёй дзейнасці, настаўнік абагульняе)

8. Рэфлексія

- а) Запаўненне вучнямі лістоў самаадчування
- б) Заключнае слова настаўніка

Скончыць урок я б хацела словамі Міхася Пазнякова:

Давайце быць дабрэйшымі, о людзі!
Чысцейшымі, святлейшымі штодня,
Дарыць адзін другому ўсмешкі будзем
І пачувацца шчыра, як радня.
У нас ва ўсіх адным-адна дарога...

Ды не забудзем ні на міг аб ёй.
Усе мы ЧАЛАВЕКІ – толькі з богам,
Усе мы ЛЮДЗІ – толькі з дабрый.

Ліст самаадчування

Прозвішча _____

Пастаўце ад 1 да 10

1. Ці справіліся вы з задачамі ўрока?

2. Ці спадабалася вам працаваць на ўроку?

3. Які настрой быў у вас на ўроку?

Не трэба нянавісці

Чалавеку горш за ўсё шкодзіць, калі ён ненавідзіць, усё роўна каго і што. Дзякуючы нянавісці чарсцвее сэрца, а гэта – як замаруджаная смерць. Вучыцеся любіць, поруч з любоўю ўзбагачаецца сэрца. Чалавека часам крыўдзяць так жорстка і балюча, што яму нялёгка пагасіць у сабе нянавісць. Але гэта неабходна нават для таго, каб зажылі раны крыўды і жорсткасці. Не трэба нянавісці! Колькі б чалавецтва выйграла, калі б магло пазбавіць сябе ад гэтай слабасці духу, калі б здолела сілы сэрца, якія забірае нянавісць, скіраваць на ўмацаванне найвялікшага шчасця жыцця – шчасця любіць.

Кажуць, што дабрыня бывае рознай. Самая “маленькая” – дабрыня пасіўная: чалавек не пакрыўдзіць слабейшага, не зробіць нічога легкадумнага, але пройдзе міма зла. Больш цэнны від дабрыні – гэта калі добрыя пачуцці не толькі не дазваляюць чалавеку зрабіць зло, але і застаўляюць яго рабіць добрыя справы. Гэта дабрыня актыўная. Трэці від дабрыні – дабрыня змагання – самая высокая і высакародная ступень. Яна выбірае сабе гаспадара сярод людзей, якія паспраўднаму, нягледзячы ні на што, могуць адчуць несправядлівасць.